

SIUŽETAS DVARO TEATRO VAIDINIMUI?

PARENGĖ DANUTĖ MUKIENĖ

2004 m. žurnalo „Žemaičių žemė“ redakcija (VO RKIC), pradėdama iš originalo prancūzų į lietuvių kalbą versti ir leisti pirmosios istorinės Lietuvos rašytojos moters grafinės Sofijos Tyzenhauzaitės de Šuazel-Gufjė (Choiseul-Gouffier) knygas, tikėjosi, kad, išspausdinus Lietuvoje, Lenkijoje bei Rusijoje labiausiai žinomą jos knygą „Reminiscencijos: apie imperatorių Aleksandrą I ir apie imperatorių Napoleoną I.“ (RKIC išleido Vilniuje 2004 m., vertėjas – Virginijus Baranauskas ir Liucija Baranauskaitė-Černiuvienė), šios rašytojos kūryba susidomės ir kitos leidyklos, todėl greitai mes turėsime galimybę visas šios autorės parašytas knygas skaityti lietuvių kalba.

Iš viso yra išleistos 8 įvairios apimties S. Tyzenhauzaitės de Šuazel-Gufjė (1790–1878) knygos. Tai „Lenkai Santo Domingo saloje, arba jaunoji kreolė“ (1818), „Barbora Radvilaitė“ (1820), „Vladislovas Jogaila ir Jadvyga, arba Lietuvos prijungimas prie Lenkijos“ (1824), „Politikos nykštukas“ (1827), „Halina Oginskytė, arba švedai Lenkijoje“ (1831), „Atsiminimai apie imperatorių Aleksandrą, Rusijos carą“ (1829) – pakartotinis, papildytas šios knygos leidimas turi pavadinimą „Reminiscencijos“ (1862), „Grafių Komorovskių Gertrūda, grafinė Feliksa Potocka: istorijos įvykiai“ (1875), „Litanijos“ (1878), „Berryer: intymūs atsiminimai“ (1881), „Senieji turtuoliai, kilnieji fermeriai“ (1891), „Etiudai ir pasakojimai apie Alfredą Musset“ (2002).

S. Tyzenhauzaitė rašė prancūzų kalba ir visos jos knygos pirmiausia būdavo išleidžiamos šia kalba. XIX a. „Reminiscencijos“ išverstos į lenkų, rusų, anglų kalbas ir išleistos tomis kalbomis, „Vladislovas Jogaila ir Jadvyga, arba Lietuvos prijungimas prie Lenkijos“ ir „Lenkai Sant Domingo saloje, arba jaunoji kreolė“ yra išleistos lenkų kalba. Galbūt būti, kad yra rašytojos knygų leidimų ir kitomis kalbomis, tik mes tai patvirtinančių faktų dar neturime.

2006 m. „Žemaičių žemės“ žurnalo redakcija į lietuvių kalbą išvertė bei išleido ir antrąją S. Tyzenhauzaitės knygą – „Halina Oginskytė, arba švedai Lenkijoje“ (vertėjas Virginijus Baranauskas). Greitai šio leidinio ir „Reminiscencijų“ knygynuose neliko, pakartotinio jų leidimo dar nėra buvę, tad skaitytojais šiuo metu jų gali rasti tik bibliotekose, privačiuose knygų rinkiniuose.

Žurnalo redakcija, nors ir įsitraukusi į kitus leidybinius projektus, matydama, kad S. Tyzenhauzaitės leidiniais nei didžiosios, nei mažesnės leidyklos vis dar nesusidomėjo, ryžosi atnaujinti pradėtą darbą ir, bendradar-

biaudama su vertėju Virginijumi Baranausku, į lietuvių kalbą šiais metais išvertė jos 1818 m. išleistą knygą „Lenkai Santo Domingo saloje, arba jaunoji kreolė“ (sutrumpintai – „Kreolė“). Prancūzų kalba ši knyga pirmą kartą išleista 1818 m. Varšuvoje veikusioje Zavadskio ir dvaro knygininke Vencio spaustuvėje.

Gavę vertimą ir perskaitę jį pamatėme, kad ši knyga meniniu požiūriu gerokai menkesnė negu „Reminiscencijos“ ir „Halina Oginskytė, arba švedai Lenkijoje“. Tai pirmoji S. Tyzenhauzaitės išspausdinta knyga, pasirodžiusi, kai jos autorė buvo jau 28-erių metų amžiaus.

Šiandien mes bent jau Lietuvoje mažai ką žinome apie XVIII a. pab. – XIX a. pr. Vakarų Europos dvarų literatūrą, kuria tais laikais gyveno didikų dukros, nežinome ir kaip tada jos suprato tuo laikotarpiu Europoje klestėjusį romantizmą, kuris mums paliko tokių autorių kaip Vordsvortas, Koleridžas, Baironas, Bernsas, V. Bleikas, G. E. Lesingas, J. G. Herderis, F. Šileris, J. V. Gėtė, V. Hugo, F. R. de Šatobrianas ir daugelio kitų autorių iki šiol populiarumo neprarandančius kūrinus.

Ką tais laikais apie juos žinojo Sofija, jos aplinkos žmonės? Perskaičius S. Tyzenhauzaitės „Kreolę“, pirma mintis, kuri ateina į galvą, yra ta, kad tai ne romanas, nors savo struktūra jį čia pretenduojama, o istoriniais faktais pamargintas spektakliuko siužetas, skirtas Lietuvos didikų dvarų teatrui. Tokiuose teatruose jaunystėje ir vėlesniais metais vaidindavo tiek pati Sofija, tiek ir jos sesuo, kitos giminaitės.

Tikėtina, kad Sofija „Kreolę“ parašė gerokai anksčiau, dar būdama mergaitė, neturėdama rašytojos įgūdžių ir menkai pažindama ano meto Vakarų Europos literatūrą, akinama įsiplieskusių pirmųjų meilės jausmų, sielvaraudama neišsipildžius lūkesčiams, praradus mylimąjį ir t. t. Tik taip šiandien galima priimti tą mūsų laikais sunkiai paaiškinamą gana banalų šios knygos siužetą.

Ši knyga, kaip ir visi kiti S. Tyzenhauzaitės leidiniai, – mūsų kultūros paveldo dalis. Tačiau, išvertę knygą iš prancūzų į lietuvių kalbą, neskubėjome knygos paskelbti. Tam, kad ją galėtume išleisti, turėtume daug ką skaitytojui paaiškinti, t. y. kaip galėjo tokia knyga tais laikais atsirasti. Laukiame literatūrologų, istorikų analitinio straipsnio. O dabar... Išsiuntėme elektroninę leidinio versiją Rokiškio krašto muziejaus darbuotojams (Sofija gimė Rokiškio Tyzenhauzų dvare) ir Platielių krašto (ištekėjusi Sofija persikėlė į Platielius ir čia ilgą laiką kartu su vyru gyveno) kultūros puoselėtojams, kad jie žinotų, jog tokia knyga yra ir, reikalui esant, galėtų ją pasinaudoti.

Tai gi egzistuoja elektroninė knygos „Lenkai Santo Domingo saloje, arba jaunoji kreolė“ versija. Sudarysime galimybę su šiuo leidiniu susipažinti visiems literatūros tyrinėtojams bei mėgėjams, jei jie tik to pageidaus. Norintys perskaityti leidinį, apie tai turėtų atsiųsti žinutę šiuo el. pašto adresu: zemaiciu@gmail.com. Gavę laišką, mes išsiųsime leidinio elektroninę versiją. Na o tiems, kurie vis dėlto nekantrauja pamatyti šios knygos spausdintinę versiją lietuvių kalba ir perskaityti ją, šiame numeryje knygą pradėdame spausdinti.

Ir dar...

2013 m. dr. Brigita Speičytė spaudai parengė „Lietuvių literatūros antologiją (1795–1831): Klasicizmas, preromantizmas“. Joje yra paskelbtas ir didelis S. Tyzenhauzaitės knygos „Barbora Radvilaitė“ fragmentas (iš prancūzų kalbos į lietuvių kalbą išvertė Vilius Litvinavičius). Ši knyga išspausdinta praėjus vos dvejiems metams po knygos „Kreolė“ pasirodymo, bet savo menine ir išliekamąja verte, turiniu „Barbora Radvilaitė“ stipriai lenkia pirmąją. Matosi kad šią knygą rašė jau subrendusi, patirties turinti autorė, gerai žinanti to meto Europos literatūrą ir rašanti ne blogiau, negu daugelis kitų Europos šalių grožinės literatūros kūrėjų. Tai dar labiau patvirtina spėjimą, kad „Kreolė“ – vienas iš Sofijos jaunystės literatūrinių bandymų.